

ח. וכן חזינן ממה שהביא הביאור הלכה (ד"ה וקט פסוקי דזמרה) וז"ל: כתב בעיקרי דינים בשם גינת ורדים, מי שמוכרח לצאת לנקביו קודם ישתבח נכון אח"כ לחזור עוד הפעם עכ"פ תהלה לדוד קודם ישתבח כדי שיהיה להברכה על מה לחול, עכ"ד.

ולכאורה הרי עיקר פסוקי דזמרה הוא תהלה לדוד, ואם ברכות ברוך שאמר וישתבח נתקנו בעבורו וחלות עליו בלבד, אמאי יחזור על פרק זה רק היוצא לנקביו, והרי כל אחד ואחד שמתפלל כדרכו מפסיק הוא בין תהלה לדוד ופסוקי הללויה לברכת ישתבח באמירת ויברך דוד ושירת הים ונשמת, ואם כן תמיד היינו צריכים לחזור ולומר פרק תהלה לדוד קודם ישתבח.

אלא דכאמור לעיל, לאחר שתקנו חז"ל והגאונים תקנתם, הרי דכל פסוקי דזמרה שלפנינו - מקשה אחת הם ושם פסוקי דזמרה עליהם, וברכת ברוך שאמר וישתבח חלות אף עליהם, וכמו שהסביר הטור מנהג אשכנז שמתחילין להתפלל בברוך שאמר ואומרים כל הפסוקים והמזמורים לאחר ברוך שאמר, וכתב וז"ל: והכי מסתבר להקדים הברכה לכל המזמורים שיהא לכולם ברכה תחילה וסוף, עכ"ל.

ולכך לא הוי ויברך דוד ושירת הים הפסק כל דהוא, אלא אדרבה הוי המשך וחטיבה אחת לשבחו של מקום,

ואפשר לסמוך ברכת ישתבח עליהם, ורק כשהפסיק בין שירת הים לישתבח אזי נכון לפני אמירת ישתבח לחזור ולומר מעט מפסוקי דזמרה, ובודאי דלכתחילה עדיף לחזור על תהלה לדוד שהוא העיקר. אבל אם הוא מקפיד - על מה שמובא בספר אור צדיקים ובשלמי ציבור והביאם הליקוטי מהרי"ת - שאין להפסיק בין ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד לישתבח, וזאת משום שאחד ישתבח הוא שם שדי, ולכן כשהפסיק לפני ישתבח לא אמר אח"כ תהלה לדוד אלא חזר ואמר שירת הים, בודאי שאין ספק בדבר דשפיר הוי לכו"ע.

מ. וראיה ברורה לדברים אלו אפשר להביא ממחלוקת המדקדקים בנוסח ברכת ברוך שאמר.

דהנה בדורות הקודמים [לפני כחמש מאות שנה] היה כתוב בכל הסידורים בנוסח ברכת ברוך שאמר, "בא"י [וכו'] משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו, ובשירי דוד עבדך נהללך ה"א בשירות ובזמירות", וכן כתב רבי הירץ ש"ץ בסידורו שיצא לאור בשנת ש"כ [בתי מחבר השו"ע והרמ"א], אולם המהרי"ל והמהרש"ל ערערו על כך בטענה שאין תיבה כזו בלשון הקודש ואינה בכ"ד ספרי הקודש [התנ"ך] אלא דזו לשון ארמית שהשתרבבה בגלות בבל, ולכן לאחר מכן שינו המדקדקים באשכנז ניקוד תיבה זו.

נהללך ה"א בשבחות ובזמירות, והיינו דנהללך ה"א בשבחות ובזמירות זה בנוסף למה דקודשא בריך הוא משובח ומפואר בשירי דוד עבדו. מאידך גיסא אי אמרינן עבדך בשוא, הרי דאין הפסק, והיוצא לנו מזה שברכת ברוך שאמר היא אך ורק על השבח והזמירות שאמר דוד המלך ע"ה בלבד.

וצריך לומר דדעת מוה"ר שבתאי היא, שעל אף שרבותינו הגאונים הוסיפו לפסוקי דזמרה זמירות נוספות שאינם משירי דוד המלך ע"ה, צריך לומר הברכה כמתכונתה הראשון, דהרי אפשר ליישב את נוסח הברכה [כמו שהובא לעיל, (עמ' פ"א) ענין ד' ענף ב' אות ב', ואכמ"ל בזה פעם נוספת, יעו"ש].

ומאידך גיסא דעת המדקדקים האחרים היא, שמאחר והוסיפו לפסוקי דזמרה את כל האמור, לכן צריך לומר עבדך בסגול, כדי שנוסח הברכה יהיה מתאים למציאות דעכשיו - בה ישנם בפסוקי דזמרה זמירות ותשבחות נוספות שאינם משירי דוד המלך ע"ה.

ופוק חזי מאי עמא דבר, ומדנוהגים כיום רוב תפוצות ישראל לומר עבדך בסגול [רק סידור אחד מצאתי דכתוב בשוא], הרי דמכאן יש להביא

ובסידור רבי שבתאי סופר^(ב) [שיצא לאור לאחרונה] כתוב בנוסח הברכה עבדך, ובביאורו הסביר מוה"ר שבתאי כתיבתו בזה"ל: הדלת של עבדך בשבא, כמו אני עבדך בן אמתך תלים קי"ו [תהלים קט"ז ט"ז] - ושמעתי מדקדקים דקדוקי עניות שאומרים עבדך הדלת בסגול, וטעות היא בידם, כי לא תנקד הדלת בסגול כי אם בהפסק, כמו אנא ה' כי אני עבדך - שם בתחילת הפסוק, ואין כאן [בברכת ברוך שאמר] הפסק כלל, עכ"ל.

ובמילואים שהוסיפו המו"ל שם בסוף הסידור העירו, דמה שנמצא בסידורים דידן עבדך הדלת בסגול - הוא על פי שינויי רו"ה^(ג).

ואף הגריעב"ץ שהתנגד נחרצות לרו"ה ולסידורו "שערי תפילה" וכל חיבורו "לוח ארש" כתב להוציא מדברי הרו"ה [כפי שכותב על כך הגריעב"ץ בעצמו יעו"ש] בדבר זה מודה אף הוא לרו"ה, ולכן כתב בעמודי שמים דסידורו עבדך - בסגול.

וביאור החילוק בין שני הנוסחאות הוא. אי אמרינן עבדך בסגול הרי זה הפסק, יוצא שאומרים משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך, [ומפסיקים - ולאחר מכן ממשיכים]

(ב) יעויין לעיל ענין ג' הערה ג' (עמ' ע') מ"ש אודותיו.

(ג) אודות אישיותו של רבי זלמן הענא מחבר הסידור "שערי תפילה" [שמביאו הפרמ"ג] - הלוקות הדיעות, ועיין על כך בצפונות י"א [ניסן תשנ"א], ואכמ"ל.

אצלו בבחינת סידור שבחיו של המקום - כדברי הלבוש דלעיל (עמ' קנ"ו), אזי ג"כ לאחר מכן יכול לברך הברכות שכן מאחר ואפשר לכפול השבח, לכן את חובת השבח שתקנו חז"ל לומר סמוך ממש לתפילה קודם אמירת ברכו וקר"ש וברכותיה - בודאי שלא התכוון לצאת ידי חובתו, ולכך רשאי לברך.

- ב -

א. ובעיקר הדין אי עדיף לומר תהלים קודם התפילה או לאחריה, מצינן מספר שיטות בזה. המחצית השקל (ס"ו ו') דלעיל (עמ' קנ"ו) העלה בדבריו תשובת בית יעקב (סימן קכ"ז) שחולק על הלבוש, וכתב דודאי אם אומרו בעשרה דהיינו בציבור, אזי יש לאומרם קודם התפילה, אבל אם אומרם ביחידות טוב שיאמרם אחר התפילה.

ב. ובטעם חילוק זה כתב: "הביא בשם האריז"ל, שהשפעה היורדת מלמעלה למטה על ידי תפילת הציבור, לכן כל העסק שאדם עוסק בבית הכנסת אחר התפילה קודם שיצא מבית הכנסת, היא נכללת תוך אותה השפעה ועולה עמו".

וראיה לכך הביא מהגמ' בברכות (ו' ע"ב) שאמרינן על הפסוק (תהלים ו' י"ג) "ואל זועם בכל יום", וכמה זעמו רגע כמימריה, והקשה התוס' (ד"ה שלמל), אם כן איך רצה בלעם לקללם באותו רגע לולי שהקב"ה לא זעם כל אותן הימים, מה היה יכול לומר באותו רגע, ותירץ

ראיה, דנקטינן שברכות ברוך שאמר וישתבח עולות על כ" פסוקי דזמרה.

י. ולפי הדברים הנ"ל יוצא לנו לכאורה הלכה למעשה לדעת הפרמ"ג, דאם אמר את ששת הפרקים האחרונים שבתהלים לפני התפילה, ואח"כ התחיל מיד להתפלל ללא הפסק כל שהוא והוצרך לדלג, הרי שעליו להוסיף מחוץ לתהלה לדוד דבר נוסף מפסוקי דזמרה כגון ויברך דוד וכדו', כדי שלא יהיו ברכותיו לבטלה, ואם כן לכאורה צריך עיון אמאי לא הביאו הפוסקים הלכה זו בפירוש.

יא. ולשאלתי זאת ענה הגר"ח קנייבסקי שליט"א וכתב בזה"ל:

לכתחילה יש לחזור ולאומר, [שכן] לכאורה אפשר לכפול השבח. [ולדברי הפרמ"ג] אם כן גם אם אמר מה טובו ואדון עולם שוב לא יוכל לברך, עכ"ל.

ולאחר מכן הוסיף ואמר לי, דאף הפרמ"ג כתב "כשמתכוון שלא לצאת שפיר דמי", ולדעתו הדבר פשוט והסברא נותנת, שכל יהודי שאומר תהלים קודם התפילה עצם הדבר שבדעתו לעמוד אח"כ ולהתפלל, הרי זה כאילו שכיון במפורש שאינו רוצה לצאת באמירת תהלים חובת שבחו של מקום, ולא צריך להוסיף על זה כוונה מיוחדת, עכתו"ד.

וכוונתו, דלא נקטינן כלל ועיקר כדברי הפרמ"ג בענין זה, ואין שום חשש שאלה מאמירת תהלים קודם התפילה, ואפילו אם האומר תהלים מתכוון בפירוש שאמירת התהלים תהיה